

**prof. dr Duško Vejnović, redovni profesor Univerziteta u Banjoj Luci,
predsjednik Evropskog defendologija centra Banja Luka, glavni i odgovorni
urednik naučnih časopisa *Defendologija* i *Sociološki diskurs***

EKOLOŠKA KRIZA I RELIGIJSKI NESPORAZUMI

Ekološka kriza se produbljuje. Po svojoj suštini, ekološki problemi nose antropološki karakter, budući da ih je stvorio čovjek, a ne priroda. Zbog toga se odgovori na mnoga pitanja, koja postavlja kriza životne sredine, nalaze u čovječijoj duši, a ne u sferama ekonomije, biologije, tehnologije ili politike. Danas se priroda uistinu preobražava i propada, ne sama po sebi, već pod uticajem čovjeka. Njegovo duhovno stanje igra odlučujuću ulogu, jer se odražava na prirodu i životnu sredinu, kako prilikom spoljašnjeg djelovanja na nju, tako i u odsustvu tog djelovanja i ljudske inertnosti, arogancije i ignorisanja problema. Ljudi vrlo često, sebično smatraju, da ukoliko nešto direktno ne utiče i ne mijenja kvalitet života, da ne treba preduzimati akcije da bi popravili neke opšte stvari. Duhovno degradirana ličnost dovodi i do degradacije prirode, jer je takva ličnost nesposobna da pokaže preobražavajuće djelovanje na svijet. Čovječanstvu koje je zaslijepljeno grijehom, ne pomažu ni kolosalne tehničke mogućnosti: ukoliko je ravnodušno prema smislu, tajni i čudu života ono ne može da donese istinsku korist i često nanosi veliku štetu. Često zaboravljamo da je gore biti inertan i ravnodušan prema problemu, nego pokušati djelovati, pa makar to i činili na neadekvatan način. Kad je u pitanju čovjek čija djelatnost nije duhovno orijentisana, tehnička moć kao po pravilu stvara utopijske nade u bezgranične mogućnosti čovječanstva i u silu progresa. Nezamislivo je da u uslovima duhovne krize dođe do potpunog prevazilaženja ekološke krize. **Ekološka kriza kao fenomen, prije samo pedeset godina, nije bila ni na vidiku istorijskog horizonta, a danas predstavlja veliki svjetski problem.**

Ali ta ekološka kriza nije stvar samo 21. vijeka i nije isključivo plod tehnokratske i tehnocentrične civilizacije, nego je ona i plod čovjekovog duhovnog pada i krize morala. Ekološka kriza je naš globalni problem, koji se za razliku od ostalih problema, tiče svih nas i to bez obzira gdje živimo, kojoj klasi ili vjeri pripadamo, jer to nije problem koji je samo u vezi sa blagostanjem, već je i u direktnoj vezi sa samim opstankom ljudskog roda. Činjenica je da otkad postoji, čovjek mijenja životnu sredinu. To je i bila osnova njegovog napretka. Bez tih promjena ne bi bilo ni čovjeka, ni ljudskog društva kakvo postoji danas. Gorz (1982) smatra da, "Čovekov odnos prema prirodi nije jednom zauvijek dat, niti je po svojim karakteristikama konstantan i nepromjenljiv. On zavisi od društvenih odnosa, vrijednosti i položaja društvenih klasa i njihovih ciljeva". Posljednjih dvadesetak godina ekologija i zaštita životne sredine doživljavaju nagli procvat. Razlog za ovakav ubrzani razvoj leži u činjenici da je pod čovjekovim uticajem došlo do globalnih promjena uslova života na Zemlji koji prijete opstanku čovječanstva. Od ekologije se očekuje da, budući da se bavi fundamentalnim zakonitostima funkcionisanja biosfere, ponudi rješenja za prevazilaženje ekološke krize. Prema Gorzu (1982), "Ekologija se pojavljuje kao izdvojena disciplina tek onda kad ekonomska aktivnost trajno ruši ili mijenja čovjekovu okolinu i usljed toga dovodi u pitanje samo svoje nastavljanje ili bitno mijenja uslove za svoje odvijanje. Ekologija se bavi uslovima koje ekonomska aktivnost treba da ispunjava u eksternim granicama". Uništenje velikog dijela ekosistema u svijetu je proizvod kulture, prožet teološki izvedenim vjerovanjima o odnosu ljudi prema neživom svijetu. Međutim, hrišćanstvo i njegov sekularizovani potomak "potrošački kapitalizam", su imali primarni uticaj na trenutnu destruktivnu ekološku praksu, koja ugrožava svjetske ekosisteme. "Veliki biznis", međutim, i dalje pokušava da stvori percepciju javnosti da postoji neslaganje među naučnicima oko istinitosti i posljedica globalnih klimatskih promjena. Lideri "Velikog biznisa" su, sve u svemu izgleda uvjereni, da

će naučna dostignuća i nove tehnologije, riješiti sve ekološke probleme, koji mogu nastati u budućnosti. To je razlog zašto oni i dalje odbijaju da se brinu o pitanjima životne sredine, a o čemu svjedoči i činjenica da nijedan dio ekološkog zakonodavstva u Sjedinjenim Državama nije nikada bio podržan od strane velikih poslovnih lobija. Ekološko pitanje je povezano sa novijim pogledima na svijet i ekonomskom djelatnošću (neo)liberalizma koji je produkt protestanske reformacije hrišćanstva, racionalizma, odnosno naučnog pogleda na svijet. Spoj ovih shvatanja izbacio je tehnološku revoluciju, a ona je dovela do ekološke krize. Danas, kada je na desetine biljnih i životinjskih vrsta nepovratno uništeno i izgubljeno, nestanak prijeti i nama, ljudima. Da li smo mi, uopšte toga svijestni? U ovakvim prilikama, čovjek se okreće nauci, ali i religiji. Danas vjeronauka, kao i Crkva u cjelini, ne može ostati ravnodušna prema pitanjima koja su od velikog značaja za savremenog čoveka. A jedno od značajnijih pitanja, je i pitanje čovjekovog odnosa prema prirodi koja ga okružuje i sa kojom je, u direktnoj interakciji. Tim prije što nam je dobro poznato da prema pravoslavnom učenju, čovjek jeste, odnosno treba da bude posrednik između prirode i Boga. A savremena ekološka kriza, upravo jeste uzrokovana hedonističkim i individualističkim ljudskim pristupom koji želi da, po svaku cijenu iskoristi prirodu. Čovjek se osjeća kao njen gospodar ali ne i kao onaj koji bi trebao da ima i određene odgovornosti prema prirodi i koji bi o prirodi trebao da se brine. Uzroke specifičnog razvoja teritorija Zapadne crkve, Maks Veber je vidio u stvaranju autonomnih institucija i samim tim razgraničenjem crkve i države, zatim u stvaranju republikanskih gradova-država, i konačno u pojavi sekti (protestantizma) koje su uspjele da raskinu sa tradicijom i nametnu nova shvatanja vjere i uloge pojedinca u svijetu. Činjenica da iste pojave nisu uočljive na teritoriji Istočne crkve, može se smatrati koliko uzrokom, toliko i posljedicom nastanka dvije, unutar hrišćanstva, krajnje različitih crkvi: Istočne (carske) crkve s jedne i Zapadne (papske) crkve s druge strane. Unutar hrišćanskog svijeta postoji i jedan negativan

odnos prema materiji. Mnogi smisao života vide kao spasenje od materije, tijela, svijeta, a ne kao spasenje svijeta. Sa materijalnim se gotovo poistovjećuje svako zlo. To stvara određeni raskorak unutar svakog hrišćanina: suprotstavljaju se duh (duša, duhovno) i tijelo (materijalno). To je sve izazvalo nesagledive tragične posljedice na ekološkom planu. Ekološka kriza sa kojom se suočava čitavo čovječanstvo u našem vremenu, ne može biti prevaziđena ukoliko sva ljudska bića, u svim domenima života, ne udruže svoje snage u pokušaju da pronađu rješenja za nju. Čovjek je nezamisliv bez organske povezanosti sa ostatkom tvorevine. Opstanak ljudskog bića zavisi od ostale prirode. Istinskom čovječanstvu neophodna je organska veza sa ostalom tvorevinom, ali je i tvorevini takođe, potreban čovjek da bi sebe ostvarila. Većina hrišćana u Evropi i Sjedinjenim Državama su zasljepljeni, kako blisko su povezali svoju verziju hrišćanstva sa savremenim potrošačkim kapitalizmom. Hrišćani u ovim zemljama, često govore sa omalovažavanjem sinkretizma između hrišćanstva i drugih kulturnih tradicija u zemljama sa juga, ali ne uspijevaju da precizno vide iste procese u svojoj hrišćanskoj kulturi. Hrišćani dijele sa (Zapadnim) društvom u cjelini, kratkoročnu sebičnost zbog koje treba izraziti žaljenje". Veliki protestanski teolog 20. vijeka Jirgen Moltman, opravdano je doveo u vezu ljudska prava i ekologiju. Smatrao je, da je neophodno definisati, pored ljudskih prava, i prava čovječanstva, prava prirode, prava Tvorca. Ukoliko se to ne desi, prijeti opasnost da gotovo svakodnevno proširenje kataloga ljudskih prava, ozbiljno ugrozi planetu Zemlju, a samim tim, i sama ljudska prava. Opet, nesvjesno uništavamo sami sebe! Autohtona (domorodačka) razumijevanja vlastitih ekoloških okruženja, obično stoje u oštrom kontrastu sa zapadnim pogledom na svijet. Ova društva imaju tendenciju da vide ljude, kao dio veće zajednice, koja obuhvata životinje, biljke i lokalne geografske karakteristike. Dalje, autohtona društva imaju tendenciju da interpretiraju ove odnose u mitološkom smislu. Biljke i životinje se posmatraju kao duhovna bića, koja treba da budu tretirana sa poštovanjem, i koja imaju moć da

oblikuju život i prosperitet ljudi. Starosjedelačke kulture, često predstavljaju sofisticirano ekološko razumijevanje lokalnih ekosistema i kako da upravljaju njima i u njima, na održiv način. Ekološka svijest se razvija uporedno sa obnavljanjem modernog paganizma, odnosno okultizma, gdje poštovanje prirode zauzima istaknuto mjesto. Preteče ove svijesti se mogu naći u religijama koje čine osnovu modernog okultizma: taoizmu, budizmu i hinduizmu. Obično ove religije tretiraju prirodu kao nešto jako važno i ne uzimaju u obzir ljudska zadovoljstva i bogatstvo kao adekvatno opravdanje za velika uništenja životne sredine. Efekti ovih vjerskih tradicija su najjasniji u svojim krajnjim ishodima: oni njeguju ljudska društva koja žive u velikoj mjeri u ekološki održivim odnosima sa šumama, rijekama i životinjama oko njih.